

Sveriges globala klimatavtryck, SOU 2022:15

Klimatkommunernas remissvar

Sammanfattning

- Klimatkommunerna välkomnar ett nationellt mål för konsumtionsbaserade utsläpp.
- Vi ifrågasätter om målet är tillräckligt ambitiöst.
- Vi saknar en strategi för att ställa om och minska konsumtionen.
- Kommunernas roll i arbetet med konsumtion saknas.
- Vi vill se statistik på lokal nivå.

Mål och målbana

Om uppdraget

Miljömålsberedningen har haft i uppdrag att föreslå en samlad strategi för att minska klimatpåverkan från konsumtion, med ambitionen att nå en klimatomfattigt hållbar konsumtion på ett kostnadseffektivt och samhällsekonomiskt effektivt sätt.

Beredningen föreslår i utredningen "Sveriges globala klimatavtryck" ett tillägg i generationsmålet: "Sverige ska senast 2045 ha ett negativt globalt klimatavtryck". Att Sverige ska ta ansvar för klimatpåverkan från vår konsumtion, även utanför landets gränser, är något som Klimatkommunerna efterfrågat länge. Det är viktigt att Sverige går före och driver på internationellt vad gäller konsumtionsbaserade utsläpp som kopplar till rättvisespektrerna i Parisavtalet, dvs. att de utvecklade länderna ska ta en ledande roll i klimatomställningen. Vi ser därför mycket positivt på den föreslagna målsättningen.

Tekniska lösningar inte tillräckligt

Vi ställer oss dock frågande till hur målet ska uppnås. Enligt utredningen ska detta ske genom att Sverige och EU når sina territoriella klimatmål och övriga länder når sina klimatlöften enligt Parisavtalet. Detta får oss att undra hur stor inverkan målet egentligen kommer att få på vår konsumtion? Räcker det med att vi förlitar oss på att andra länder når sina klimatmål och justerar vårt mål efter det? Borde det inte i stället vara självklart för Sverige att sätta mål i linje med Parisavtalet?

Det föreslagna målet signalerar att tekniska lösningar kommer att vara tillräckliga, men ska vi lyckas vända utsläppskurvan i tid behöver vi också förändra hur vi konsumerar, det är både forskningen och IPCC eniga om. Flera av de förändringar som behövs för att minska utsläppen går helt i linje med

Remissvar
Klimatkommunerna
Antaget av styrelsen 2022-09-16

andra samhällsmål, som till exempel att ersätta kortare bilresor med gång och cykel ger bättre hälsa och att äta mer baljväxter och grönsaker enligt Livsmedelverkets rekommendationer minskar både utsläppen och förbättrar folkhälsan. Vi saknar en konkretiserad ambitionsnivå och åtgärder som underlättar för medborgarna att ställa om sin konsumtion. Vi saknar också en diskussion om att möjligheten och behovet av att minska sin klimatpåverkan är olika. Både klimatpåverkan och förutsättningarna varierar stort beroende på till exempel livsvillkor och inkomstgrupp.

Det behövs även flera strukturförändringar för att underlätta för konsumenter. Flera av dessa beslut fattas på EU-nivå, som till exempel hur förpackningar utformas, hur produkter utformas för att kvalitet ska gå före kvantitet och så vidare. Här behöver Sverige vara påtryckande och driva på en utveckling som minskar utsläppen i alla led.

Tillräckligt ambitiöst?

Utredningen föreslår två olika målbanor. Den ena når 66 % minskning av de konsumtionsbaserade utsläppen till 2045 och benämns huvudmålbanan. Den andra når 77 % minskning till 2045 och benämns som en alternativ mål bana att sträva mot. Resterande utsläpp, det vill säga gapet mellan huvudmålbanan och nollutsläpp, ska nås genom vad utredningen kallar internationell klimatnytta, vilket består av negativa utsläpp, investeringar utomlands och exportens klimatnytta.

För det första borde den mer ambitiösa målbanan (den så kallade "alternativ mål bana") vara det enda alternativet. För det andra är förslaget onödigt komplicerat. Det vore tydligare att besluta om utsläpp per person. Det vill säga: år 2030 ska utsläppen per invånare vara x ton för att senast år 2045 vara högst 1 ton koldioxidekvivalenter per invånare och år.

Ett annat problem är utredningens förslag om att uppnå målet genom "exportens klimatnytta". I en bisats förutsätter utredningen att den svenska exporten tränger undan miljöskadlig konsumtion. Vi undrar vad det antagandet grundar sig på och ifrågasätter att så är fallet. Om exporterade produkter bara adderar till befintliga produkter på marknaden, kan man inte räkna med negativa utsläpp.

Kommuner arbetar för minskad klimatpåverkan från konsumtion

Som nämns i utredningen jobbar många kommuner aktivt och strategiskt med att minska de konsumtionsbaserade utsläppen. Inte bara från kommunorganisationens egna inköp (mer om detta under rubriken Offentlig upphandling) utan även med medborgarnas konsumtion. Av Klimatkommunernas medlemmar har fler än hälften mål om att minska utsläppen från kommuninvånarnas konsumtion.

Kartläggningar görs om vilka konsumtionskategorier som är störst och åtgärder sätts in för att påverka dessa kategorier. Genom att stimulera delningslösningar, uppmuntra till återbruk och på olika sätt samverka med civilsamhället tar kommunerna ett bredare ansvar än det territoriella.

En svårighet är att det i dagsläget inte finns någon tillgänglig statistik över konsumtionens klimatpåverkan på lokal nivå. Här behövs uppföljning och data. Nyligen lanserade SEI verktyget Konsumtionskompassen där man kan se vilka kategorier och vilka områden i kommunen som står för de högsta utsläppen. Verktyget är ett mycket bra stöd i kommunernas klimatarbete och borde ligga till grund för en årlig nationell uppföljning.

Remissvar
Klimatkommunerna
Antaget av styrelsen 2022-09-16

Göteborgs stad var en av de första kommunerna som tog beslut om att minska konsumtionens klimatpåverkan. De tog fram en illustration som visar vilka koldioxidutsläpp som den genomsnittliga Göteborgarens konsumtion ger upphov till, vilket ger en tydlig visualisering och är lätt för kommuninvånare att ta till sig. Göteborgs Stad har nu som målsättningar att 1) minska de konsumtionsbaserade utsläppen med minst 7,6 procent per år till 2030 och 2) att hålla de konsumtionsbaserade utsläppen under 3,3 ton koldioxidekvivalenter per invånare år 2030.

Malmö stads Miljöprogram för 2021-2030 anger följande mål för konsumtionsbaserade utsläpp:

”2030 är Malmöns konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser på god väg till en hållbar nivå**

Det är nödvändigt att inkludera de konsumtionsbaserade utsläppen när Malmö och Malmöbors påverkan på klimatet redovisas. I de konsumtionsbaserade växthusgasutsläppen ingår den klimatpåverkan som konsumtionen av varor och tjänster orsakar i Malmö, Sverige och andra länder. För att nå målet krävs ett omfattande samarbete och delaktighet med de som bor och verkar i Malmö.

** År 2050 bör de globala utsläppen vara högst ett ton per person och år i enlighet med Parisavtalet. Målvärde för 2030 som linjerar med målet för 2050 kommer tas fram i början av programperioden.

Illustration från Göteborgs Stad som visar vilka aktiviteter som bidrar till mest respektive minst utsläpp.

Indikator: Konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp per person och år.”

Var finns strategin?

Vi ser fram emot en nationell samordning kring en strategi för att nå målen, men saknar detta helt i det nuvarande förslaget. Viktiga pusselbitar i en sådan strategi är till exempel:

Remissvar
Klimatkommunerna
Antaget av styrelsen 2022-09-16

- ta bort miljöskadliga subventioner.
- säkerställa att varor och tjänster får bära sin klimatkostnad.
- påvisa det gap som idag finns mellan hur vår konsumtion ser ut och hur den behöver se ut för att vi ska nå Parisavtalet och 1,5-gradersmålet.
- tydliggöra för Sveriges befolkning vilka livsstilsförändringar som behövs för att hålla uppvärmningen under 1,5 grader.

Utredningen innehåller inga förslag på hur vi kan förändra vår konsumtion för att sänka utsläppen. Vi vill ge två tydliga exempel där förslag behövs och där förändrade konsumtionsmönster skulle få positiva effekter på såväl hälsa som miljö och ekonomi, nämligen livsmedel och transporter.

Livsmedel

Det finns en ökad efterfrågan på vegetabiliska proteinkällor, men i dagsläget importeras en stor del av dessa produkter. För kommuner med höga klimatambitioner finns det ett mycket begränsat utbud av växtbaserade produkter med högvärdigt protein. Samtidigt ökar den svenska produktionen av baljväxter och fler lantbrukare är villiga att börja producera baljväxter till humankonsumtion, tack vare den kvävefixerande förmågan som är så viktig i det ekologiska lantbruket och minskar behovet av kvävetillförsel och därmed kostnader i det konventionella lantbruket.

Det behövs styrmedel som främjar svensk odling, förädling och konsumtion av framför allt ekologiska baljväxter. Detta bör ske i kombination med styrmedel som minskar konsumtionen av ickebetande djur, det vill säga som styr mot att jordbruksmark (i såväl Sverige som i andra länder) i första hand används till att odla grödor för humankonsumtion och att djur till största delen betar värdefulla naturbetesmarker, äter restprodukter och annat som människor inte kan äta.

Transporter

Vi är djupt oroade över transportvolymerna framöver och hur de kommer att påverka elanvändning och stadsutveckling. Idag går utvecklingen mot en omställning av fordonsflottan till fossilfritt, men samtidigt räknar Trafikverket i sina prognoser med ökade trafikvolym. Till detta finns varken tillräckligt med el, biodrivmedel eller mark att köra och parkera på. Kommuner behöver statens hjälp att hushålla med resurser, både drivmedel och yta.

Det behövs en målbild för vad ett transporteffektivt samhälle är, som kommuner, regioner och staten kan styra emot. En nationell strategi, med tydliga mål och delmål och tillhörande ekonomiska styrmedel, skulle vara en mycket bra draghjälp i kommunernas arbete. Erfarenheter från våra medlemskommuner visar att samhällsplaneringen lägger grund för ett transporteffektivt samhälle. En funktionsblandad bebyggelse där bostäder byggs med närhet till arbetsplatser, förskola, skola, handel, kulturutbud osv, möjliggör för de boende att gå och cykla i vardagen.

När biltrafiken minskar kan vägyta göras om till grönyta och risken för översvämning minskar. När nybyggnation av bostäder planeras längs kollektivtrafikstråk, finns goda förutsättningar för minskade

Remissvar
Klimatkommunerna
Antaget av styrelsen 2022-09-16

utsläpp och ett effektivare transportsystem. En strategi för transporteffektivitet behövs för att tydliggöra och koppla samman dessa delar.

Offentlig upphandling

I betänkandet föreslås att offentlig sektor får ett extra stort ansvar genom målsättningen: *utsläpp från offentligt upphandlade varor och tjänster ska minska snabbare än utsläpp från samhället i övrigt*. Klimatkommunerna instämmer i att offentlig sektor har en viktig roll i att vara föregångare och att detta bör tydliggöras i lagstiftningen.

Vi vill påtala att målsättningen måste mötas upp av statliga satsningar. Att ställa upphandlingskrav räcker inte, det behövs förändrade arbetsätt, beställarkompetens och beteenden även i kommunorganisationerna. Och här behöver kommunerna stöd och vägledning.

Ett annat hinder är att kommunerna ofta inte har möjlighet att följa upp ställda krav. Det behövs indikatorer för uppföljning av ställda krav så att kommunerna kan mäta direkta utsläpp från upphandlingar för att man ska kunna jämföra och se om det minskar. Det är idag möjligt att följa upp vissa kategorier (livsmedel tex) men saknas för många.

Fler incitament behövs

Vi vill också lyfta att incitamenten för att ställa klimatkrav vid upphandling behöver knytas ihop med ambitioner i kommunerna att jobba klimatstrategiskt. Finns det tydliga politiska beslut och en tydlighet från ledningen i kommunen minska klimatpåverkan i alla verksamheter, så är upphandlingen det viktigaste verktyget. Men om beslut och tydlighet saknas, så används inte upphandling som ett verktyg.

I vårt förslag *Inkludera alla kommuner i Sveriges klimatarbete genom ett klimatavtal*, föreslår vi därför att staten tar initiativ till att teckna en överenskommelse med alla kommuner. I korthet går förslaget ut på att ett klimatavtal som reglerar ansvar och finansiering upprättas mellan kommuner och staten. Syftet med avtalet är att statlig nivå möjliggör för alla kommuner att delta i arbetet med att uppnå Sveriges klimatmål. Klimatavtalet innebär att kommunerna åtar sig att sätta mål i linje med de nationella, att genomföra utsläppsminskande åtgärder och att följa upp. Staten, å sin sida, finansierar delar av kommunernas strategiska klimatarbete och upprättar en funktion för samordning, uppföljning och kommunikation. Ett sådant upplägg skulle säkerställa att staten har kommunerna med sig i detta viktiga arbete. Vi ser fram emot fortsatt diskussion om förslaget.

Remissvar
Klimatkommunerna
Antaget av styrelsen 2022-09-16

Om Klimatkommunerna

Klimatkommunerna är en förening med 48 kommuner och en region som medlemmar. Medlemmarnas klimatarbete ligger i framkant i Sverige och världen, med tuffa klimat- och energimål och ambitiösa åtgärder. Klimatkommunernas övergripande syfte är att minska utsläppen av växthusgaser i Sverige genom erfarenhetsutbyte, påverkansarbete och spridning av goda exempel.

För styrelsen

Lennart Bondeson, ordförande i Klimatkommunerna